

LUKA BRENGO — MAJA ROTTER

PROBLEM JOTE V STAROGRŠKEM *ikhthȳs* 'RIBA'

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/ 10.3986/JZ.V25I1.7568](https://doi.org/10.3986/jz.v25i1.7568)

Prispevek izpostavlja problem vzglasne jote v starogrškem *ikhthȳs* 'riba', ki v strokovni literaturi še ni bil prepričljivo rešen. Njen izvor se tu skuša razlagati kot posledico izvorne praindoevropske histerokinetične paradigme stgr. *ikhthȳs*, v kateri je v konzontanem sklopu krepke osnove prišlo do anaptikse »šva sekundum«, pozneje pa je v pragrškem obdobju metateza prvotnega sklopa dentala in velara v šibki osnovi alomorfijo še povečala, zaradi česar je prišlo do naknadnih analoških paradigmatskih izravnjav. Kritično sta predstavljeni in ovrednoteni dve možnosti, po katerih bi opisani procesi lahko privedli do izpričanega starogrškega odraza.

Ključne besede: *ikhthȳs*, stara grščina, praindoevropščina, zgodovinsko glasoslovje, anaptiksa, »šva sekundum«, konzontanți sklopi dentala in velara

The Problem of Iota in Ancient Greek *ikhthȳs* 'fish'

This article focuses on the problem of word-initial iota in Ancient Greek *ikhthȳs* 'fish', which has not yet received a wholly satisfactory explanation. It is suggested that it can be explained as a consequence of the word's hystero kinetic paradigm inherited from Proto-Indo-European, whose structure incurred an anaptyxis of schwa secundum, and the metathesis of the thorn cluster in the oblique stem in Proto-Greek, which only magnified the allomorphy, leading to subsequent analogical paradigmatic levelling. Two possible scenarios of how these processes could have progressed and culminated in the attested Ancient Greek word form are critically presented and evaluated.

Keywords: *ikhthȳs*, Ancient Greek, Proto-Indo-European, historical phonology, anaptyxis, schwa secundum, thorn clusters

1 DEFINICIJA IN ETIMOLOGIJA

Beseda¹ *ιχθϋς*, -ῥος (m.), Nsg. -ῥς in -ῥς, Asg. -ῥν, -ῥν in -ῥα, Npl. -ῥες in -ῥς, Apl. -ῥας in -ῥς, v pomenu 'riba', preneseno tudi 'tepec', v množini 'ribji trg (v Atenah)' in 'ozvezdje Ribi', je v stari grščini izpričana od Homerja naprej. Sufiksalni ipilon je dolg v dvozložnih in kratek v večzložnih besednih oblikah ter kadar se beseda pojavlja kot prvi del zloženke (*ιχθϋ-*, *ιχθϋο-*). Izjema je tožilnik ednine, kjer sta izpričana tako dolgi kot kratki ipilon, po analoški izravnavi pa se je pozneje ustalila končnica -ῥα.²

1 Članek temelji na diskusiji, ki se je razvila pri predavanju iz Historične fonetike indoevropskih jezikov na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Zanj bi se rada zahvalila doc. dr. Luki Repanšku in kolegu Roku Kuntnerju. Za komentarje in naknadno razpravo pa se zahvaljujeva tudi udeležencem mednarodne konference študentov klasične filologije GLAS 2017, kjer je bil predstavljen prvi osnutek prispevka.

2 LSJ: 846; za alomorfijo -ῥ- proti -ῥ- gl. op. 15a.

Na podlagi identificiranega primerjalnega gradiva v arm. *jowkn* in pbalt. **zūu-i-* (prim. lit. *žuvìs* (ž.), latv. *zivs* (ž.), nar. (mdr.) *zuvs*, *zuve*, stpr. *suckis*) se leksem običajno projicira na pide. **d^hġ^h-uH-*.³

Čeprav je Frisk sprva zgolj citiral eksterno primerjalno gradivo (Frisk 1960–1972: I, 745–746), je pozneje sestavek razširil in dodal Szemerényijev predlog, da je starogrška oblika pravzaprav kombinacija pide. korenov za 'voda' **ud-* in 'riba' **ghū-* (Frisk 1960–1972: III, 114; do predloga je bil sicer zadržan). Chantraine (1999: 474) piše, da stgr. vzglasni konzontančni sklop $\chi\theta$ - odraža pide. **g^zh-*, arm. *j-* in pbalt. **ž-* pa odražata pide. **gh-*.⁴ Razložena je tudi dolžina ipsilona, in sicer kot posledica prajezične podaljšave v enozložnicah.

Kot je znano danes, se da stgr. $\chi\theta$ -, arm. *j-* in pbalt. **ž-* projicirati na prajezični konzontančni sklop dentala in velara (pide. **TK*) (Schindler 1977).⁵ Navidezno različna izvora vzglasnih konzontančev (oz. konzontančnih sklopov) v sorodnih besedah, kot ju je predlagal Chantraine (**g^zh-* in **gh-*), sta tako lahko pojasnjena enotno, saj je v baltščini in armenščini refleks sklopa **Tġ^h6* (Chantrainov **g^zh*) enak refleksu **ġ^h* (Chantrainov **gh*).⁷ Ni torej treba, da bi se v stgr. $\iota\chi\theta\delta$ prepoznavala zloženska s pide. **ud-* 'voda', kot se glasi prej omenjeni Szemerényijev predlog (po Frisk 1960–1972: III, 114), ki pojasnjuje prisotnost dentala v stgr. vzporednici. Po spoznanjih laringalne teorije je jasno tudi, da dolgi ipsilon odraža pide. zaporedje vokala in laringala (**-uH-*) (Beekes 2010: 606–607; Lipp 2009: 45–46). Tako se lahko na podlagi zgolj teh podatkov nastavi minimalna rekonstrukcija pide. besede 'riba' kot **Tġ^h-uH-*.

2 VOKALNA PROTEZA V STARI GRŠČINI

V vzglasju stgr. leksemov, podedovanih iz praindoevropščine, pogosto stoji kratki vokal – neke vrste vokalna proteza – v obliki $\acute{\epsilon}$ -, $\acute{\alpha}$ - oz. \acute{o} -. Najpogosteje se pojavlja

- 3 Chantraine 1999: 474; Frisk 1960–1972: I, 745–746; Lipp 2009: 45–46; Schindler 1977: 32; Smoczyński 2007: 793–794; drugače Beekes (2010: 606–607) in Derksen (2015: 523), ki rekonstruirata obliko **dġ^h-uH-*, prim. Kloekhorst 2016: 56–60 (gl. op. 13). Dvom o sorodnosti arm. *jowkn* izraža Martirosyan (2009: 439–440).
- 4 Nekateri avtorji (vsaj v zapisu) v razpravah o historični slovnici stare grščine ne razlikujejo palatovelarov in velarov (tako Lejeune 1987: 36–37). V danem primeru je glede na sorodno gradivo razvidno, da gre za palatovelar.
- 5 V rekonstrukciji fonemskega sestava ide. prajezika se včasih vključuje pripornik **p* – *thorn* in njegovo zvenečo varianto **ð*, ki naj bi se v tovrstnih konzontančnih sklopih (torej pide. **Kp* oz. **Gð* < pide. **TK* oz. **GD*) izoblikovala kot alofona dentalov (prim. Meier-Brügger 2003: 72; Mayrhofer 1986: 150–158). S prepoznavo teh sklopov kot posameznojezičnih refleksov prvotnih zaporedij dentala in velara brez metateze je ta razlaga (vključno z rekonstrukcijo alofonov **p* in **ð*) nepotrebna (gl. Lipp 2009: 5–300).
- 6 Zaradi omejitev fonemske zgradbe pide. korena krovni simbol za dentale (T) v tem primeru lahko predstavlja le **d* in **d^h*.
- 7 Dental v takšnih sklopih v baltoslovanščini regularno izpade, za armenščino pa se lahko predvideva disimilacija dentala pred refleksom palatovelara (vendar ne pred refleksi drugih vrst velarov): **d^hġ^h-* > **d^hd^{zh}-* > **d^zh-* > *d^z-* (*j-*), kar je enako refleksu samega palatovelara.

pred likvidami in nazali, le redko tudi pred zaporniki ali konzonantnimi sklopi, ki vsebujejo zapornike. Pogosto se potencialni ustrezniki stgr. protetičnih vokalov najdejo v armenščini in frigijsčini, morda tudi v albanščini, ter se interpretirajo kot refleksi pide. laringalov, s trojnim refleksom (odvisnim od laringalne barve), tipičnim za staro grščino in frigijsčino (Lejeune 1987: 211; Rix 1992: 58; Sihler 1995: 85–88; Šorgo 2017: 2). Opisi stgr. vokalne proteze pa vključujejo dodaten tip proteze z *i*-, ki je značilen zgolj za staro grščino. Schwyzer (1939: 413) tako joto označuje za neetimološki »podporni vokal«, ki se je izoblikoval pred pode-dovanimi sklopi palatalov (tj. palatovelarov) in spirantov,⁸ kot dokaz pa navaja *ιχθῦς*, *ικτιῦος* 'kratulj, kanja' in *ικτις* 'kuna'. Podobno v zvezi s primeroma *ιχθῦς* in *ικτιῦος* protetično joto kot pojav nejasnega izvora omenja tudi Lejeune (1987: 211), medtem ko jo Rix (1992: 58) opisuje kot vokal, ki se pojavlja v besednem vzglasju pred zaporniki, pri čemer kot relevanten primer izpostavlja *ιχθῦς*. Ker pa protetična jota tako po obsegu kot tudi po okolju, v katerem se pojavlja, odstopa od protetičnih *ê*-, *â*- oz. *ô*-, ki sistematično odražajo pide. laringale, se njena obravnava v istem kontekstu ne zdi najbolj primerna.

Vsi etimološki slovarji stare grščine (Beekes 2010: 606–607; Chantraine 1999: 474; Frisk 1960–1972: I, 745–746) zaradi podobne strukture korenskega vzglasja (#iKT-) protetično joto v *ιχθῦς* omenjajo v povezavi z *ικτιῦος* 'kratulj, kanja'. Schindler (1977: 27, 32) na podlagi primerjave z nedvomno sorodnim arm. *c'in* 'kanja', stind. *šyená-* (m.) 'orel, sokol, ujeda' in av. *saēna-* (m.) 'velika ujeda' predlaga prajezično rekonstrukcijo **tk̄-ieh₂-ino-/*tk̄-ih₂-ino-*,⁹ tj. v vzglasnim konzonantnim sklopom dentala in velara. Čeprav je v tem pogledu indoiransko gradivo nekoliko problematično, saj leksema ne izkazujeta pričakovanega refleksa konzonantnega sklopa dentala in velara (gl. op. 15), je že ujemanje med staro grščino in armenščino dovolj za predpostavitev vsaj poznoprajezičnega izvora besede.

3 KOREN IN POMEN

Neri (po Lipp 2009: 45–46) v rekonstruiranem korenu **Teġh-*, iz katerega je, kot se zdi, izpeljana prajezična beseda za ribo, identificira koren **dhēġh-* s pomenom 'sijati' in predlaga njegovo povezavo s še nekaterimi, na videz semantično morda nekoliko težje povezljivimi besedami: pide. **dhēġh-om-/*dhġh-m-* 'zemlja', **dhóġh-o-* 'dan', **dhġh-îés-* 'včera' in tudi z obravnavanim **dhġh-úéh₂-/*dhġh-uh₂-* 'riba'.¹⁰

8 Spirant se tu nanaša na t. i. *thorn* (**h*).

9 Podobno Beekes (2010: 585–586) in Martirosyan (2009: 627), drugače Kloekhorst (2016: 56–60), o čemer gl. op. 13.

10 Lipp (2009: 45–46) nadalje razlaga, da je bila beseda za zemljo izpeljana iz izglagolskega abstraktnega samostalnika **dhēġh-η-/*dhġh-ém-* 'sijanje', kar se je verjetno nanašalo na bodisi suha bodisi mokra tla (prim. lat. *terra* < **ters-eh₂-* 'suša'); relevantno se zdi tudi opozoriti na semantični preskok iz stgr. *πλοῦτος* m. 'bogastvo' (in potem *Πλοῦτος* m. 'bog bogastva') v *Πλοῦτων* m. 'bog podzemlja' – bogastvo so v tistem času predstavljale tudi (svetleče se) žlahtne kovine in njihove rude. Povezava med 'svetiti' ter pomenoma 'dan' in 'včera' se zdi jasna in

Beseda za ribo bi po tej razlagi (Lipp 2009: 45–46) posredno odražala proterokinetični ujevski pridevnik **dhéghh-u-/*dhgh-éu-* ‘sijoč’, iz katerega je izpeljan prav tako proterokinetični abstraktni samostalnik **dhéghh-u-h₂-/*dhgh-u-éh₂-*¹¹ ‘sijanje’. S procesom interne derivacije,¹² ki v prvi vrsti služi za tvorbo izsamostalniških posesivnih pridevnikov, bi nato s spremembo proterokinetične akcentsko-prevojnje paradigme v histerokinetično nastal pridevnik **dhgh-uéh₂-/*dhgh-uh₂-* ‘sijajen, sijoč’ (= ‘tak, ki ima sijanje’) in nato s posamostaljenjem ‘bleščeča se žival’ > ‘riba’. Predlagano pomensko motivacijo bi se dalo utemeljiti kot posledico bleščanja, ki ga povzroča lomljenje svetlobe na ribjih luskah.¹³ Shematično torej:

proterokinetični ujevski pridevnik	proterokinetični abstraktni samostalnik	posamostaljeni histerokinetični pridevnik
‘sijoč’	‘sijanje’	‘sijajna, sijoča’ = ‘riba’
<i>*dhéghh-u-</i>	<i>*dhéghh-u-h₂-</i>	
<i>*dhgh-éu-</i>	→ <i>*dhgh-u-éh₂-</i>	→ <i>*dhgh-uéh₂-</i>
		<i>*dhgh-uh₂-</i>
	eksterna derivacija (sufiksacija z <i>*-eh₂-</i>)	interna derivacija (proterokinetična → histerokinetična paradigma)

► prepričljiva (rekonstrukcija **dhgh-iés-* ‘včera’ je sicer problematična, gl. Lipp 2009: 189–198; Kloekhorst 2016: 44–45).

11 V sufiksu **-eh₂-* se tako prepozna laringal, ki povzroča dolžino na ipsilonu.

12 Tj. v ide. prajeziku produktivnega besedotvornega postopka, pri katerem pride do spremembe besedne vrste zgolj s spremembo akcentsko-prevojnega vzorca izpeljanke.

13 Kloekhorst (2016) predstavlja drugačno razlago, po kateri bi se v tej besedi skrival koren **deggh-* ‘tekočina’ (prim. stir. *daug* ‘pijača, napoj’ in lit. *dažai* ‘(tekoče) barvilo, barva’) z vzglasnim zvenečim dentalom **d-*, katerega glotalni element (ta v okviru pri Kloekhorstu upoštevana različice glotalne teorije nastopa zgolj pred tradicionalno rekonstruiranimi navadnimi zvenečimi zaporniki) bi po metatezi ostal pred konzontaninim sklopom in se kazal kot glotalni zapornik **h₁* (torej **dK > *h₁Kd*). Ta razlaga bi po mnenju Kloekhorsta (ki se pri tem opira na predloge Kortlandta in van den Oeverja) ne pojasnila zgolj stgr. *ιχθυς* (< **dghuH-*), temveč tudi *ικτιϋος* (< **dki(e)h₂ino-*) in *ἰκάρων* ‘sto’ (< **dkimtom-*). Ko bi želeli sprejeti tako razlago, bi morali za verodostojno vzeti tako glotalno teorijo kot tudi fonetično interpretacijo **h₁* kot [ʔ], vendar pa nobena od teh idej v sodobnih razlagah pade. fonemskega sestava ni splošno sprejeta. Eden od primerov, na katerem bi se lahko ta razlaga problematizirala, je npr. stgr. *τίπτει* ‘zakaj neki?’ < **kuid-kue* (Beekes 2010: 1487), kjer bi, če sledimo Kloekhorstovi razlagi, razvoj v smeri **kuih₁ku[ʔ]* zahteval refleks ***tíπτει*, ki pa ni izpričan. Ta primer pa ne predstavlja problema v tradicionalni rekonstrukciji pade. fonemskega sestava, kjer se upošteva asimilacija po zvenu (**kuid-kue* kot tudi **dki(e)h₂ino-* in **dkimtom-* so fonetično pravzaprav **kui[iʔ]-kue*, **[ʔ]ki(e)h₂ino-* in **[ʔ]kimtom-*) in kjer glotalnega elementa seveda ni. Za krajšo obravnavo težav z glotalno rekonstrukcijo, vključno z obravnavo nekaterih tukaj omenjenih primerov, gl. Kümmel 2012.

4 »ŠVA SEKUNDUM«

Izraz »šva sekundum« ($*\sigma_2$) se nanaša na anaptiktični vokal, katerega refleks se pojavlja v večini ide. jezikov, vstavljaj pa se je v vzglasne konzonantne sklope, kjer sta si sledila dva zapornika (ali pripornik $*s$ in zapornik(a)) in sonant: $*\#(s)PPR-/*\#sPR- > *\#(s)P_{\sigma_2}PR-/*\#s_{\sigma_2}PR-$, vselej v okolju, kjer bi se po teoriji o delovanju pide. kvalitativnega prevoja pričakovala ničta stopnja.¹⁴ V večini ide. jezikov se refleks »šva sekundum« odraža kot [a], le grščina regularno kaže razvoj v [i], ki je sovpadel z refleksom pide. kratkega $*i$. Mayrhofer (1986: 176–177) podaja primer števnikar 'štiri', kjer je skupaj s pričakovano ničto stopnjo $*k^{ut}-$ ($*k^{utru}-$, razvidno v stgr. τρυ-φάλλεια 'vrsta čelade') obstajala še šibka $*k^{u_{\sigma_2}t}-$ ($*k^{u_{\sigma_2}tru}-$, ki se odraža v lat. *quadru-* in $*k^{u_{\sigma_2}tuor} > \text{lat. } quattuor$, eol. πίσυρες). Vine (1999: 19) glede na svojo rekonstrukcijo stgr. leksema ῥίζα 'koren' (gl. op. 14), kjer se je fonetično okolje, potrebno za nastanek anaptikse, razvilo šele v pragrščni, predpostavlja, da nastanek »šva sekundum« morda ni pide. starosti in da bi ga bilo bolje pojasniti kot poznejšo posameznojezično reakcijo na pretežke vzglasne konzonantne sklope podedovanih pide. šibkih osnov. Izjemam navkljub¹⁵ pa je glede na široko razširjenost pojava morda vseeno upravičeno projicirati anaptikso »šva sekundum« na (pozno) praindoevropščino (Byrd 2015: 23; Mayrhofer 1986: 175–176). Produktivnost tovrstne anaptikse bi nato segala tudi še v najzgodnejša obdobja razvoja posameznih ide. jezikov (tam bi lahko nato dalje prišlo do drugačnega fonetičnega pogojevanja pojava, kot predlaga Vine (gl. op. 16); za primerljiv pojav gl. Sieversov zakon, Bartholomaejev zakon ipd.).

- 14 Prim. Byrd 2015: 23; Mayrhofer 1986: 175–177. Vine (1999: 10–12) in tudi Schindler (1977: 31) menita, da je takšno fonetično pogojevanje pravila preveč omejeno. Vine to dokazuje z rekonstrukcijo stgr. besede ῥίζα 'koren' kot $*uridj-$, alternativno obliko šibke osnove proterokinetičnega samostalnika $*uréh_2d-ih_2-/*urh_2d-íéh_2-$ (prim. kimr. *gwrysg* 'veje', lat. *rādx* 'koren(ina)'), ki jo izkazuje le stara grščina. Alternativna osnova bi bila potrebna za razlikovanje med krepko in šibko osnovo, saj bi refleksa korenov predpostavljenih prajezičnih oblik sinhrono grško sovpadla ($*uréh_2d-ih_2 > *urádjā- / *urh_2d-íéh_2 > *urádjā-$, brez formalne razlike v korenskem delu osnov). Vine zato predlaga interno grški nastanek nove, alternativne šibke oblike $*ur_{\sigma_2}djā$ z »morfološko ničto stopnjo«, ki bi se nato razvijala kot drugi primeri s podobnim fonetičnim okoljem, npr. pgr. $*p_{\sigma_2}tnā- > \pi\tau\nu\eta\mu\iota$ 'razširim', $*s_{\sigma_2}drū- > \text{i}\delta\rho\omega$ 'posedem', in predlaga rekonstrukcijo stgr. ῥίζα 'koren' < $*ur_{\sigma_2}djās$ »z epentetičnim vokalom, ki ustreza tradicionalnemu 'šva sekundum'«.
- 15 V indoiranščini se problem kompleksnejših konzonantnih sklopov rešuje drugače. Lipp (2009: 74) predlaga, da bi v kompleksnejšem sklopu tipa $*TKC-$ dental najverjetneje izpadel, preostali sklop velara in sledečega konzonanta ($*KC-$) pa bi se nato razvijal regularno. Npr. prej omenjeno $*tk-íéh_2-ino- > \text{stind. } šyená-$ 'orel, sokol, ujeda' (proti stgr. *ικτῖνος*), z zgodnjim odpadom vzglasnega $*t-$ in regularnim refleksom zaporedja $*k_i-$. Enako velja tudi za iranščino z av. *saēna-* 'velika ujeda', ki odseva tudi poznejšo disimilacijo $*saj- > *saj-$. – Pojava anaptikse »šva sekundum« ni zaslediti v baltoslovanščini ali npr. armenščini, saj se tam tovrstni sklopi že zgodaj obrusijo.

5 INTERNO GRŠKI RAZVOJ PIDE. **d^hġ^h-uéh₂-/*d^hġ^h-uh₂-’ ‘RIBA’*

Izhajajoč iz rekonstruirane histerokinetične akcentsko-prevojnne paradigme pide. **d^hġ^h-uéh₂-/*d^hġ^h-uh₂-’*, se v krepki osnovi pojavi fonetično okolje, ki predvideva anaptikso »šva sekundum« v korenu, medtem ko takšnega okolja v šibkih oblikah ni, kar privede do alomorfije v paradigmi. Razliko med osnovama bi še povečala metateza tautosilabičnega zaporedja dentala in velara, do katere regularno pride v sklopu gr. pravila τίκτω (< pide. **ti-tk-e/o-*) (Lejeune 1987: 69–70; Rix 1992: 96; Sihler 1995: 225), ki zajame sklop **thkh* v vzglasju šibke osnove:

<i>*d^hġ^h-uéh₂-</i>	→	<i>*d^h_əġ^h-uéh₂-</i>	→	<i>*thikh_uá-</i>	→	<i>*thikh_uá-</i>
<i>*d^hġ^h-uh₂-’</i>		<i>*d^hġ^h-uh₂-’</i>		<i>*thkh_u-15a</i>		<i>*k^hth_u-</i>

Nastalo neskladje med korenskim delom krepke in šibke osnove (**thikh-* proti **k^hth-*) bi naravno težilo k izravnavi, ki pa bi lahko potekla na dva različna načina:

5.1	<i>*thikh_uá-</i>	→	<i>*thikh_uá-</i>	→	<i>*thikh_uá-</i>	→	<i>ixθu-</i>
	<i>*thkh_u-</i>		<i>*k^hth_u-</i>		<i>*ikh_uth-</i>		

Po prvem predlaganem načinu prestrukturiranja podedovane paradigme bi metateza potekla regularno, medtem ko bi se **i* sinhrono razumel kot element, ki bi v skladu s krepko osnovo moral nastopati pred **k^h*, kar bi posledično privedlo do sekundarnega vnosa **i* tudi v vzglasje šibke osnove: krepkosklonsko **th{ikh}*- bi torej vplivalo na šibkosklonsko zaporedje z metatezo **thkh*- > **k^hth-*, ki bi se po naknadnem analoškem vnosu jote preuredilo v **{ikh}th-*. Sledila bi posplošitev šibkosklonske osnove v celotni paradigmi, kar je običajno še posebej za podedovane osnove na **-uH-*, kjer je prevoj prestrukturiran v alternacijo med dolgim *ū* v krepkih in kratkim *ū* v šibkih osnovah (Rau 2010: 180).¹⁶ Kljub temu da je nemogoče predvideti potek in smer analoške izravnave, pa se predlagana analogija ne zdi prepričljiva, ker vzporedni zgledi sinhronemu razumevanju **i* kot elementa, ki mora nastopati pred **k^h*, niso identificirani.

15a Kratki **u* tukaj in v nadaljnjih primerih označuje tako predvokalni **-ū-V-* < **-ūu-V-* (< pide. **-uh₂-V-*) kot predkonzonantni **-ū-C-* (< pide. **-uh₂-C-*). Ta alomorfija tako pojasnjuje razliko med dolgim in kratkim ipsilonom v dvo- in večzložnih oblikah dane besede, kot je ta pozneje razumljena sinhrono starogrško (Rix 1992: 71).

16 Prim. npr. strukturno podobno ὄφρῦς, -ῦος (ž.) ‘obrvi’ < pide. **(H)o-b^hruH-* (prim. Beekes 2010: 1135) ali σῦς, -ῦός (m., ž.) ‘svinja’ < pide. **suH-* (Beekes 2010: 1425).

5.2 $*thikh_{\underline{u}}\acute{a}-$ → $*thikh_{\underline{u}}\acute{a}-$ → $*ikh_{\underline{t}h}u\acute{a}-$ → $*ikh_{\underline{t}h}u\acute{a}-$
 $*thkh_{\underline{u}}-$ → $*k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}-$ → $*k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}-$ → $*ikh_{\underline{t}h}u-$ → $i\chi\theta u-$

Drugi, verjetnejši scenarij predvideva, da bi močno divergentna alomorfija, ki jo je povzročila metateza konzontanega sklopa v vzglasju šibkosklonske osnove, motivirala posplošitev konzontanega sklopa $*k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}-$ šibkosklonskega korena v celotno paradigmo, saj bi to zagotovilo njeno transparentnost, tj. da gre sinhrono za isti koren. Ker bi posplošitev zaporedja $*k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}-$ z metatezo v krepki osnovi ob stiku s sledečim $*u$ znova privedla do nastanka pretežkega vzglasnega konzontanega sklopa,¹⁷ ponovna vstavitev $*i$ v koren (torej $*k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}-$) pa bi vnovič povzročila alomorfijo – odprava katere je bila sploh glavni razlog za prestrukturiranje –, bi bila najustreznejša rešitev ohranitev $*i$ in njegova premestitev v vzglasje, pri čemer se pretežko vzglasno zaporedje konzontanov razdeli na dva zloga: $*\#ikh_{\underline{t}h}uV-$ (proti neugodnemu $*\#\#k_{\underline{h}t}h_{\underline{u}}V-$). Da bi bila razlika med osnovama popolnoma odpravljena, bi bil nato vzglasni $\#i$ -vnesen tudi v šibko osnovo, ta pa bi postala izhodišče za prestrukturiranje starega prevojnega razmerja v produktivno grško (kot opisano v predhodni razlagi).

6 SKLEP

Kljub temu da je v obeh predlaganih potekih prestrukturiranja izvorne paradigme mogoče najti smiselno motivacijo za analoško izravnavo, pa se vendarle zdi druga predlagana rešitev verjetnejša. Ohranitev namesto preproste izločitve vzglasne jote se da prepričljivo motivirati s fonotaktičnimi omejitvami, ki veljajo za stgr. vzglasna konzontančna zaporedja, končna posplošitev šibke in ne krepke osnove pa je podprta z drugimi tovrstnimi primeri izravnave. Problematično pa ostaja pomanjkanje vzporednih zgledov, ki bi omogočali boljše interno preverjanje predlaganega vzorca analoškega prestrukturiranja. Edini podobni primer z znanim pide. izhodiščem je že omenjeni stgr. $i\kappa\tau\upsilon\omicron\varsigma < pide$. $*\underline{t}k_{\underline{h}t}ih_{\underline{u}}ino-/*\underline{t}k_{\underline{h}t}ih_{\underline{u}}ino-$, kjer bi se enako kot v primeru $*d^h\hat{g}^h_{\underline{u}}eh_{\underline{u}}-/*d^h\hat{g}^h_{\underline{u}}uh_{\underline{u}}-$ ustrezno okolje za pojav anaptičnega vokala izoblikovalo v krepki osnovi, metateza vzglasnega sklopa $*tk > *kt$ v šibki osnovi pa bi tudi tu privedla do povsem vzporedne analoške izravnave, ki bi se kazala v refleksu vzglasnega zaporedja $*ikt$. Četudi njegov obstoj pomeni, da stgr. $i\chi\theta\upsilon\varsigma$ očitno ni osamljen primer, pa $i\kappa\tau\upsilon\omicron\varsigma$ ne ponuja nobenega novega oz. boljšega uvida v dano problematiko.

Vsekakor se zdi, da grške vzglasne jote diahrono najbrž ni upravičeno obravnavati kot vokalno protezo. Obenem pa velja poudariti, da »šva sekundum«, konzontančni sklopi dentala in velara ter analoške paradigmatske izravnave podedovanih ide. akcentsko-prevojnih paradigem v posameznih jezikih ostajajo kompleksna

17 Sinhrona fonotaktika stare grščine v vzglasju dovoljuje maksimalno konzontančno zaporedje $\#(s)CC-$ (Goldstein 2014: 96–97).

področja raziskovanja in lahko se le nadejava, da pričujoči prispevek osvetljuje nekatere vidike njihovega medsebojnega vplivanja.

KRAJŠAVE

A = tožilnik **arm.** = armensko **av.** = avestijsko **eol.** = eolsko grško **G** = roditelj **gr.** = grško **ide.** = indoevropsko **kimr.** = kimrijsko **lit.** = litovsko **lat.** = latinsko **latv.** = latvijsko **N** = imenovalnik **nar.** = narečno **m.** = moški spol **mdr.** = med drugim **pbalt.** = prabaltsko **pgr.** = pragrško **pide.** = praindoevropsko **pl.** = množina **sg.** = ednina **stgr.** = starogrško **stind.** = staroindijsko **stir.** = staroirsko **stpr.** = staroprusko **ž.** = ženski spol

LITERATURA

- Beekes 2010** = Robert Stephen Paul Beekes, *Etymological Dictionary of Greek* 1–2, sod. Lucien van Beek, Leiden: Brill, 2010.
- Byrd 2015** = Andrew Miles Byrd, *The Indo-European Syllable*, Leiden: Brill, 2015.
- Chantraine 1999** = Pierre Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque: histoire des mots: avec un Supplément*, Paris: Klincksieck, 21999 (11968).
- Derksen 2015** = Rick Derksen, *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*, Leiden – Boston: Brill, 2015.
- Frisk 1960–1972** = Hjalmar Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch* 1–3, Heidelberg: C. Winter, 1960–1972.
- Goldstein 2014** = David Goldstein, Phonotactics, v: *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics* 3: P–Z, *Index*, ur. Georgios K. Giannakis, Leiden: Brill, 2014, 96–97.
- Kloekhorst 2016** = Alwin Kloekhorst, Proto-Indo-European “thorn”-clusters, *Historische Sprachforschung* 127 (2016), 43–67.
- Kümmel 2012** = Martin Joachim Kümmel, Typology and reconstruction: the consonants and vowels of Proto-Indo-European, v: *The Sound of Indo-European: Phonetics, Phonemics, and Morphophonemics*, ur. Benedicte Nielsen Whitehead idr., Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2012, 291–329.
- Lejeune 1987** = Michel Lejeune, *Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*, Paris: Klincksieck, 1987.
- Lipp 2009** = Reiner Lipp, *Die indogermanischen und einzelsprachlichen Palatale im Indoiranischen II: Thorn-Problem, indoiranische Laryngalkalisation*, Heidelberg: C. Winter, 2009.
- LSJ** = Henry George Liddell – Robert Scott – Henry Jones – Roderick McKenzie, *A Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 91961 (91940, 11843).
- Martirosyan 2009** = Hrach K. Martirosyan, *Etymological Dictionary of the Armenian Inherited Lexicon*, Leiden: Brill, 2009.
- Mayrhofer 1986** = Manfred Mayrhofer – Warren Cowgill, *Indogermanische Grammatik* I, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1986.
- Meier-Brügger 2003** = Michael Meier-Brügger, *Indo-European Linguistics*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2003 (nemški izvirnik: 82002).
- Rau 2010** = Jeremy Rau, Greek and Proto-Indo-European, v: *A Companion to the Ancient Greek Language*, ur. Egbert Jan Bakker, Chichester – Malden: Wiley-Blackwell, 2010, 171–188.
- Rix 1992** = Helmut Rix, *Historische Grammatik des Griechischen: Laut- und Formenlehre*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 21992 (11976).
- Schindler 1977** = Jochem Schindler, A thorny problem, *Die Sprache* 23 (1977), 25–35.
- Schwyzler 1939** = Eduard Schwyzler, *Griechische Grammatik: auf der Grundlage von Karl Brugmanns griechischer Grammatik* I, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1939.
- Sihler 1995** = Andrew Littleton Sihler, *New Comparative Greek and Latin Grammar*, New York – Oxford: Oxford University Press, 1995.

Smoczyński 2007 = Wojciech Smoczyński, *Słownik etymologiczny języka litewskiego* = *Lietuvių kalbos etimologinis žodynas*, Wilno = Vilnius: Uniwersytet Wileński, Wydział Filologiczny = Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2007.

Šorgo 2017 = Aljoša Šorgo, *Uvod v frigijsčino*, 2017. – Izroček.

Vine 1999 = Brent Vine, Greek $\rho\acute{\iota}\zeta\alpha$ ‘root’ and “schwa secundum”, v: *UCLA Indo-European Studies* 1, ur. Vyacheslav V. Ivanov – Brent Vine, Los Angeles: UCLA Program in Indo-European Studies, 1999, 5–30.

SUMMARY

The Problem of Iota in Ancient Greek *ikhthȳs* ‘fish’

This article suggests a possible source of the word-initial *i-* in Ancient Greek *ikhthȳs* ‘fish’. With the aid of internal Greek and relevant external comparative data, solutions are sought that do not simply assume sporadic prothesis. A hysterokinetic accent-ablaut pattern is assumed for the word’s projected proto-form in the Indo-European proto-language (PIE $*d^h\acute{g}h_2-ueh_2-/*d^h\acute{g}h_2-uh_2-$). In such a paradigm, the phonetic environment in which anaptyxis of schwa secundum regularly took place appears in the strong stem, but because the conditions for anaptyxis were not met in the oblique stem the paradigm would be subject to allomorphy (PIE $*d^h\acute{g}h_2-ueh_2-/*d^h\acute{g}h_2-uh_2-$ > PGr. $*tik^h-u\bar{a}-/*tk^h-u-$). Regular metathesis of the word-initial $*tk^h$ cluster in the oblique stem would further increase the discrepancy between the stems (PGr. $*tik^h-u\bar{a}-/*tk^h-u-$). Because the resulting difference would impede the recognition of the stems as belonging to the same root, the paradigm would be prone to analogical leveling to render it more synchronically transparent. The more plausible scenario would have the allomorphy caused by the metathesis in the oblique root motivate the generalization of the oblique stem throughout the paradigm. In the strong stem the cluster $*tk^h$ would come into contact with the $*-u-$ of the suffix, which would—again—cause an over-heavy onset. The phonotactic constraint against over-heavy onsets, as well as the preference for avoiding a reintroduction of allomorphy into the paradigm, would motivate the preservation of the $*i$ of the strong stem rather than its elimination. Its word-initial position would serve to resolve the illegal consonant cluster by breaking it up into two syllables ($*\#ik^h_{\sigma}t^h_{\sigma}uV-$ vs. $*\#k^ht^huV-$). To completely eliminate the allomorphy, the iota would be generalized throughout the paradigm.